

ԿՈՐԻԻՆՆԵՐՆ ՈՒ ԽԵԼՕՔՆԵՐԸ

(ՅՈՒՇԵՄ ՈՒ ՓՈՒՇԵՐ)

Բայց մեր հայրենիքը ինչ էր, որ անոր դժբերք, մտնաւանդ խելօքնւրը ինչ ըլլային: Գուտաւին խելօքը՝ խենթ ու քաղաքին խենթը խելօքն է արդէն աշխարհին: Կիւրին... Ոտքերը խորափեա ճորի մը դետակին մէջ երկարած ու զլուխը հարուստ բուսակահասթեան մը ստուերին տակ թաղած՝ հարս մը ամօթիսած ու քողածածկ, որուն գլխուն վրայէն մինչեւ որ զմբխտադեղ լաջակը մէկդի չընէիր, անկարելի էր իր հրաշալի դժբքը նշմարել: Մոռցուած, կո՛յս անկիւն մը՝ որուն վրայէն քաղաքակրթութիւնը երկաթուղիի առկախ կամուրջով մը միայն կրնար անցնել ու հազիւ հազ իր սուլիչովն բարեւել զայն:

Ուրեմն, այս մոռցուած անկիւնին զուտկները՝ նոյնքան սարդ ու խոնարհ, արեւով, կանաչով ու հողով թրծուած:

Չմեռը՝ մաղէ շարխարներ ու ամառը՝ մինչեւ ծունկերը իջնադ էնթարիէն վար ճերմակ ու լայնածալ անդրափարտիկներ: Ոտքերին՝ դո՛մէշի տկանջներու մեծութեամբ դեմքով (նրոն)՝ սրոնց հիներով կաթուն էծէները իրենց հաւերը կը կապէին, պոստաններէն հեռու, կանանչ մարդերու մօտ: Ու դուլգաներ՝ տարուան չորս եղանակին, ճեփ ճերմակ ոչխարի բուրդէն հիւսուած ու քրանած, կրունկներէն ծակած ու անընդհատ լեցուած: Անոնց դօտինները զոյգ կ'ըլլային. հատ մը՝ իրենց հարուստ մէջքերուն վրայ բազմածալ ու սեղմալինդ, միւսը՝ իրենց անկաղապար ֆէսերուն եզերքը դարձդարձիկ: Մէջքի դօտին՝ Թօսիայէն շինուած ու զլխի կողման թողատէն եկած պիտի ըլլար անպտտճառ: Կուրծքերը՝ մազոտ անտառի մը պէս՝ ամառ ու ձմեռ, արեւուն ու հովուն դէմ բաց: Երեսները՝ բողբոլուր օրերուն հազիւ տանեւհինդ օրը անդամ մը պէրպէրին խանութէն ներս մտած ու ելած: Իսկ՝ պիտերը վայրի թուփերուն պէս միշտ թու ու անխնամ՝ մկրատին երեսն անգամ շտեսած:

Այս էր արտաքին տարազը մեր հայրենի բոլոր խենթերուն ու խելօքներուն ու անպտտճառ այս եղած պիտի ըլլար դրսերեւոյթը մեր խելօքին, որուն ակննատես վիաները, սա՛ղ, երկու սերունդ տաջ դերեղման իջած են արդէն:

Քահանան՝ Կարապետ Մինասեան մկրտած էր զայն, բայց մեծ ու պզտիկ խելօքը կ'ընէին ու պահ մը զովը կեցած՝ երկիւղած յափշտակութեամբ մը մտիկ կ'ընէին անոր խորհրդաւոր խօսքերուն:

— Ծո՛վ եմ ծո՛վ... շատ բան դիտեմ... Բայց ի՞նչ էր անոր գիտցածը եւ ի՞նչքան էր խորութիւնը իր ծովին: Չ'ունէր ոչ գիր ու դրիչ, ոչ թուղթ ու մելան: Անոր գրիչը խօսուն էր ու բերնին մէջ՝ մշաւաշարժ. զրին թուղթը՝ ափ մը կապոյտ՝ հայրենի կապոյտէն փրցուած ու մելանը կաթիլ մը ջուր՝ Կիւրինի ծովակէն փերցուած: Այսպէսով են արդէն տաղերգած մեր բոլոր աշուղներն ու դաւառի բանահիւսները, ժողովրդին ծոցին մէջ իրենց անմշակ մտքին ու կաշկանդուած հոգիին կայծերը չորս հովերուն տուած:

Ոտք չուզեր. խկապէս խելօք էր ան: Բազմահմուտ արհեստագէտ ու

քնարերգակ տրուեստագէտ մը, պատրաստարան, իր խօսքերը համով, հոտով քառեակներու մէջ չափած ու ձեւած : Ու այս բոլորին վրայ՝ իր սիրական սազը՝ ուսերէն ի վար, իրմէն անբաժան :

*

**

Շատ բան ենք կորսնցուցած ու շատ կորուստներու վրայ ողբացած, համաշխարհային եղեռնի ընթացքին : Ու ես ալ իմ բաժինս՝ վրայ տուած եմ հողեկան ու նւթական այնքան անդարձանելի կորուստներ, բաղդակիցներու կարգին : Եւ սակայն անոնցմէ հատ մը՝ սա պահուս կը փշաքաղէ մարմինս ու անվերադարձին սուղավը կը համակէ հողիս : Ախ ձեռողիքներս... Ու տասնց մէջէն մանաւանդ մեր անդուդական Խելօքին կենսապրութիւնը, կեանքը եւ ամբողջ խօսքերն ու զործերը, մասունքի պէս հաւաքած ու պահած թղթածրարս, որ մը սասնձին հրատարակութեան տալու հեռաւոր ու խանդավառ առաջադրութեամբ : Հիմա՞... այդ բոլորը հուրով ու սուրով փճացած, կը մնայ ինձի ազօտ վերջիչում մը միայն, ուսկից կը փորձեմ քանի մը պատասխաններ քաղել բռնի ու թղթին յանձնել :

Այս արտակարգ մարգը եղած էր հնարիչը Կիւրնոյ շալադործութեան արհեստին, որ իրմէ ետք մեծ համեմատութիւններով ծաղկեցաւ ու եղաւ օրհնութեան աղբիւր մը համայն քաղաքին : Մինչեւ իր գիւտին ընդհանրացումն ու ընդլայնումը, Կիւրիցին իր նեղ ու ամուլ շրջապատին մէջ պարփակուած, կամ մանրալաճառ էր կամ ջորեսպան, կամ պարտիզպան կամ բրուտ, հացի ճանապարհին վրայ տանջահար, մինչեւ պանդխտութեան հեռաւոր ափերը նետուած : Բայց երբ, բախտաւոր որ մը, այս ածուս ու անմշակ տաղանդը, կը սոչորէր յամառ մտորումներով, զիչեր ցերեկ իր փակուած արհեստանոցէն դուրս ելաւ, պարսկական շալի մը հիւսուածքով, այդ օրէն սկստալ Կիւրիքը ճամբայ ինկաւ մինչեւ Անատոլոյի հեռաւոր անկիւնները, շալին թելերը ոսկեհոս ժապաւէնի պէս մէջքին կասած :

Խելօքը լուսաչող աստղի մը պէս կը փայլէ Կիւրնոյ անտեսական կամարին վերեւ : Ան վառեց աշխատանքի ճրագներ անդործներու երգիքին տակ, կանցնեց առեւտրական փայլուն աշտանակներ մանրալաճառներու կրպակներուն վերեւ : Մինչ այդ, Կիւրնոյ մէջ բանտարկուածներն ու լճացածները հանեց դուրս, քաղաքէ քաղաք, ի խնդիր իր հնարած ապրանքի վաճառումին :

Կը պատմուի թէ՛ երբ առաջին շալի կտորը արեւին ու մարդկային տիրող աչքերէն հեռի՝ իր մութ ու փակուած խցիկին մէջ հիւսեց ու լրացուց, անմիջապէս մեկնեցաւ Պոլիս, Սուլթանին եւ իրմէ աւելի խելօքներուն ցոյց տալու : Անոր օրուան Սուլթանին ներկայացումը եղած է հետաքրքրական շալին կտորը ոչ ու սազը ձախ ուսէն կախուած, իր բնիկ, նախնական տարազով — շալվարով մէջքին դրոտովն ու գլխուն ետքմայով : Ան՝ արտասանած է Սուլթանին ներկայութեան ուղերձ մը, «Եաշա՛ Սուլթանըմ հաշա...» նախաբանով, թրքերէն երկար ու տեղւոյն վրայ անմիջականօրէն բանահիւսուած տաղաչափութիւն մը, որմէ Սուլթանը չափազանց խանդավառուած ու դոհ՝ կը ճամբէ դէնք՝ առատ վարձատրութիւնով :

Պոլիս գտնուած միջոցին, Կիւրիցի մեծերը լուր կը դրկեն որ դոյ իրենց մօտ ու տեսնուի իրենց հետ :

— Իրենք ինձի պէտք չեն, եթէ ես ալ իրենց պէտք եմ, թո՛ղ իրենք քոյս դան ու տեսնուին, կը պատասխանէ լրտերին :

Խելօքը աշուղ մըն էր նաև, սաղը անութին տակ: Անոր քառեակներուն մեծագոյն մասը բերնէ բերան հաւաքած ու մասունքի մը պէս պահած էր զբաղարանիս մէջ, Սերաստիա: Բայց աւաղ, 1915:ի Եղեռնը փճացուց զանոնք, ուրիշ երկու ժողովրդական երգիչներու — Սահակ Թէրճէնեանի եւ Մէքքոյի — արձակ ու ոտանաւոր զրութեանց հետ: Խելօքէն միայն հաս մը պահած եմ յիշողութեանս մէջ:

Օր մը, Սուլթան Համիտի բռնակալութեան ժամանակ, երբ քաղաքական յրտեսներ կը վխտային ամէն կողմ, եւ արդիւրո՞ւմ էր ազատագրական փախուքներ ընել նոյնիսկ, Խելօքը կ'անցնէր պարտէզի մը մէջէն, ուր երկու հայեր քաղաքական հարցերու շուրջ կը խօսէին: Խելօքը կը նշմարէ, որ պարտէզի ցանկաւորտին տակ կ'ծկտած՝ Թուրք մը գաղտազոյի մտիկ կ'ընէ զանոնք: Անմիջապէս սաղը կ'առնէ ու կը սկսի երգել.

— Մաղը ծակ է, խխառ քարակ է, մի գուրցիք...

Խօսողները կարեւորութիւն չեն տար:

— Էսի տաղ է, խաղ մը կ'ուզէ, մի գուրցիք հէյ կէվէզէ...

Միւսները դարձեալ չեն լսեր:

Խելօք էմմին բարկացած՝ տեսլի ուժգին կը դռնէ.

— Ես եմ արիֆ, չ'ուզեր Թարիֆ, մի գուրցիք, հէյ էշէկ հէրիֆ...

Այս անգամ կը հասկնան ու կը լսեն: Ու դեռ ինչքան սրամիտ եւ թափանցիկ տաղեր ու սողեր ունէր Խելօքը, անմիջապէս տեղւոյն վրայ տաղաչափուած:

**

Կիւրինը որպէս հեռասոր ասանգալայր մը հայրենի մաքուր բարքերու, տոհմիկ կենցաղի, վաղեմի սովորութիւններու, ինչքան աչքառու դէպքեր ու դէմքեր ու դրուաղներ կը պարունակէ իր մէջ, որոնք մեր ցեղին անայլայլ, կրանիթայ զիմպիծը կը քանդակեն նահապետական հաւատքի մը ամբակուռ սալին վրայ: Բազմութիւ եւ դաւառական այդ պատկերները, բազմութիւ պարբերաթերթերու մէջ ցանցնուած:

Պիտի փորձեմ քանի մը հատին նիւթը ամփոփել, վերարտադրութեան մը մէջ, իրենց հերոսին զիմպիծերով: Իսկ Պաղտիկ Ազրաբէն պզտիկ հատուած մը արտադրելով կը բաւականանամ:

Բեռնատար կարուանը, զմիտապիզ արօտավայրերու փէշերը բռնած, կը մաղցի լեռն ի վեր, հազարաւոր լարերու խլացուցիչ նուագարան մը հնչեցնելով ապառաժներու դէմ: Ճանապարհի եզրին շարուած մայրիկները ձայն կը բռնեն մեղմօրէն, իրենց տերևախիտ ճիւղերուն զողահար օրօրումներով: Հեռուն՝ մենաւոր սօսին, առաւօտեան նորածագ յոյսին դէմ աչքերը շփելով կ'ունկնդրէ լսին, զլուխը վեր բռնած:

Բայց երգչախումբը յանկարծ կը լռէ, սրպէս թէ դաման ձեռք մը նուագարանին թելը կտրած ըլլար: Կարուանը իրար կ'անդին. ամէնը մէկ կը վաղէ խուճապահար դէպ յառաջ: Մտրդ մը, ամբողջովին մազ ու մօրուք, (փնչեկ) յառաջապահ ջորիին երասանակը բռնած՝ կ'արդիւնէ ընթացքը կարուանին: Կարուանապետը՝ կիւրինցի Զատիկ՝ կրակ կտրած, ձեռքը ատրճանակին վրայ՝ կը պոսայ անոր.

— Թող տուր...

— Չէ, պիտի չթողում... մինչեւ որ...

— Թող տուր, կ'ըսեմ, հո՞վիւ ես, ի՞նչ ես...

— Ես հովիւ չեմ... Տոբթոր եմ... Տոբթոր...

Տոբթոր... ուսերուն ոչխարի մորթ, դուրսը՝ թաղիք, ոտքերը կիսարտալիկ, կուրծքը բաց, պատառտուն շալվար ու հաստ ճոկան մը ձեռքին, որ բժիշկէ դատ կը նմանի ամէն բանի:

Զատիկ հանդարտած՝ կ'իջնէ ձիկն վար, ոչի ուշով քննելէ ետք կը խօսեցնէ զայն, որ թերխաշ թուրքերէնով մը կը պատմէ իր եղերական ողիսակոնը, այս դժնդակ շեռներուն վրայ:

Միամիտ օտարական... միթէ հոս Իտալիա՞ կարծեցիր, որ կը փորձուիս նամբորդել մի՞նակ, միամի՞նակ: Աւազակները ղինքը կողոպտեր, ձկեր են կիսամերկ, անօթի, ծարաւ, իր բախտին, մի՞նչեւ որ ուրիշ մը փշուր մը հացի փոխարէն խաշնարածութիւն բնել կու տայ իրեն, երբ այս վերջինը վստահ է, որ չոր հողիէ մը դատ ալլես ոչինչ ունի կողոպտելի:

— Որչա՞ր տտեն է որ հովուութիւն կ'ընես:

— Լման վեց ամիս. ամէն օր մաշեցուցի աչքերս անցորդի մը հանդիպելու համար: Այսօր ձեր զանգակներուն արձաղունդը փրկութեան օրհներգի մը պէս եկաւ ակունջիս. ու լքած հօտն ու շունը վայեցի հոս: Աստուած է որ զրկեց ձեզ, տարէք դիս հոն ուր կ'երթաք...

Ու առին բերին Իտալացի հովիւ-բժիշկը Կիւրին:

Եւ ան, Հոռմի երբեմնի յաղթապանծ արծիւին թիւտ փետուրը, որ ողբերգութիւն մը բերաւ դաւառի այս հետաւոր, հիւրընկալ անկիւնը, օրին մէկը հովուերգութիւն մըն ալ պիտի հեռացնէր զինք անսպասելի հարուածի մը կսկիծներով: Անոր ընդունելութիւնը եզաւ զրկարաց, յարզանքն ու պատիւը առատ, երբ զեզարաշ նժոյզին վրայ Ծաղկածորը կը չափէր:

Բայց սեւ օր մը, ան ձին քշեց փշաթելերով փակուած պարտէզէ մը ներս ու փորձեց ճաշակել արդիլուած պտուղ մը, աւանդութեան ծառին վրայ բուսած, որուն կը հսկէր, որպէս արթուն պահակ, դաւառի նախանձախնդիր, տոհմիկ ռզիմ: Այդ պտուղը մենաշնորհն է իր ցեղին համարին զաւակներուն. օտարը մաս ու բաժին չի կրնար ունենալ անկէ: Ու ինչ յանդգնութիւն... Աստուածարեալ սլաշտօնեայի մը պարտէզէն քաղել կը փորձուէր զայն, — Տէր Գասպարին աղջիկը:

Ամբողջ քաղաքը ոտքի ելու, մէկ մարդու պէս ծառացած: Մեծերը ժողովի նստան ընդմիջած: Ի դուր իրենց մէջէն ողջմիտ ձայն մը կը ճղնէր համոզելի զանոնք:

— Մեր այնքան չքնաղ կոյսերը տաճիկները տարին ու դեռ կը տանին բոնութեամբ: Լաւ չէ՞ որ հատ մըն ալ, մեր սիրայօժար կամքով, քրիստոնեայ օտարի մը տանք մեր հիւանդներուն սիրոյն:

— Ոչ, ոչ, բանութիւնը տարբեր է, կամաւոր մեղանշումը տարբեր... Զատիկ, աս մարդը ինչպէս որ բերիր, այնպէս ալ տէ՛Փ բրէ մեր գլխէն:

Այդպէս ալ եղաւ:

Սէրն ու սեռը տարբեր իմաստ ունէին դաւառի կոյս անկիւնները: Սեռերը անմատչելի սրբութիւններ էին: Սէրը՝ թաքուն, սրբազան ապրում մըն էր, չտեսնուած վարպոյրի մը ետեւ, Աստուածային հովուերգութիւն մըն էր, ոչ թէ մարդկային ողբերգութիւն մը, բաց ամանի մը մէջ լղբուած: Սէրը չէր կրնար ճամբայ բանալ զոյգերու ընտրութեան, այլ ընտրութիւնն էր որ կը բանար սիրոյ ճամբան, ճակատագրէն դժուած:

Կիրիլի կորէն թողէն խումբ մը ծանօթներ ինամութեան կ'երթան Ձախձոր, աղջկան մը համար: Յուրա, ձմեռ, բուք ու բորան: Ճամբան, Գալաթիփէ թողը կը մտնեն այրիի մը տունը, քիչ մը տաքնուլու համար: Տաքուկ թոնիր, խմիչք, սնվերապահ հիւրասիրութիւն: Երբ գլուխները կը տաքնան, խորհրդաւոր փոխառք մը կ'իշխայ սկանջէ սկանջ:

— Ով պիտի երթայ այս ցորտին—ձմեռին մինչեւ Ձախձոր... Եկէք սա այրիին աղջկան խնամութիւն բնենք... Աննողին քիթին ալ շտա է բերնին ալ:

Ու խօսք—կտալը կը լրացնեն, պալմանով՝ որ եթէ Գալաթիփ Ակոն մերժէ իր տղան առնել, իրենց մէջէն՝ Ճէմճէմ Օհան պիտի առնէ իր տղան:

Ե՞տքը... Ի՞նչ կ'ուզէք որ լլլայ: Տուն վերադարձին Գալաթիփ Ակոն րիչ մը մտածելէն ետք կը պատասխանէլ պահունակութեամբ.

— Ձեր յարմար տեսածը իմս ալ է... Ենթահայ եմ:

Բողոքականութեան մտաքը շտա ալ եւ զժուար եղած է Կիրիլն, մանաւանդ հայ զիւղերու մէջ: Կը պատմուի թէ անդամ մը նորընծայ բողոքական մը Պալալ Լասուրի հայերէն հշտատարակութիւններով բնաւարուած կը մեկնի Գարակէօլ զիւղը: Իւրապիք անմիջապէս հոտ կ'առնեն ու կ'ըսեն իրարու, «էն մարդն է, էն մարդը...»: Անմիջապէս կը բանասերկեն դայն սենեակի մը մէջ, ու առաօտուն, մութն ու լուսուն, կը հեռացնեն զիւղի սահմաններէն անարգական սարսանալիքներով: Բայց ինչ ապշութիւն... Երբ ներս կը մտնեն բանասերկային սենեակը խունկ ծխելու, սրպէտի սրբապղծութեան հետք չմնայ, զիրքերէն հատ մը այս անկիւնը, ուրիչ մը դրան ետին, եւ ուրիշներ հոս հոն գազանօրէն պահուած են, ճարպիկ տեղադրութեամբ: Այն տանն, աւելի կատարած, զիւղացիք կը վառեն հրապարակին վրայ խորոյի մը, բոլոր զիրքերը այրելով ու մոխիրի վերածելով տեղուցն վրայ:

Կերջին այցելութիւնս Կորիւններու բոյնին:

1913: Գարունը բացուեր է շքնադաղեղ հարսի մը նման, արբեցուցիչ բուրամներով: Լալիպէն Կիրիլն, լեանային ուղեւորութեանս բնթացքին, բանի կը մօտենամ ծննդավայրիս սահմաններուն, օդը կը փոխուի մշտահոտ խունկի, հոգը մշտամարմբ բուրփառի, եւ ջուրը ջինջ միւտունի: Հասեր եմ արդէն Տարէնակ՝ Կիրիլնէն 6 ժամ հեռաւորութեամբ, ուր անտփոք կուսակա մը կայ: Ժպիտ ու ծիծաղ ամէնուն ղէմքին վրայ: Հոյարտութեան այիք մը ամէնուն կուրծքին տակ: Ի՞նչ կայ որ... Առաջնորդ, Խորէն Եղո. Դիմաքսեան, թեմական այցելութեամբ իրենց մէջ կը պանուի: Եւ ինչ աղլային հրոյարտութիւն մը կը խանդավառէր հարուստն ու աղքատը, մեծն ու պղտիկը, այն բարի օրերուն երբ Առաջնորդ մը թեմական այցելութեան կ'եյլէր: Այս համեստ, բարի, չէն եկեղեցականը, բնիկ Կիրիլնցի, խակական հովիտի մը դուակ, կրցեր է բարձրանայ մինչեւ հոգեւոր հալուստիկանութիւն, իր ժողովուրդին ծառայութեան սպաս դնելով իր գոհարեր ճիգերը:

Առաջին անգամն է որ կը տեսնէի զինք, իր ատոյղ, զբաւիչ արտաքինայ: Համակիրութեան փոխադարձ զգացում մը կը կապէ մեզ իրարու, եւ կ'որոշենք միասին ճամբորդել Կիրիլն: Մայիսեան հրաշալի առաւօտ մը կը նստինք մեր ձիերուն վրայ, իր հետեւորդներով: Հիմա, Մեծ Պատարապէչը՝ բնութիւնը, կարծէք առեր է իր վրան գունապեղ շուրջու մը, ու Լեծանլուի

ՄԻՀՐԱՆ ԹՈՒՄՆՅԱՆ

ՏԻԳՐԱՆ ՓԻՐԱՆՅԱՆ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿՅԼԵՆՑ

ԱՆՎՐԱՆԿ ԾԱՌՈՒՅՆԱՆ

ՎԱՀԷ - ՎԱՀԵՆԱՆ

ՊՆՏՐՈՍ ՄԻՆԱՍՅԱՆ

լեռներու իւրաքանչիւր սարաւանդներէն, արօտներէն, ծիրաղերէն ու ձորերէն, նոյնիսկ ձիերուն կոխկռտած հողին ընդերքէն կը բուրվաճէ զգլխիչ բուրմունք մը վայրի անանուխներու, ծոթրիի, մանուշակներու եւ հոտաւէտ ծաղիկներու:

Ճանապարհի կիսուն, սպաղ սղորիւրի մը մօտ, կ'իջեւանինք Գարահիւսարցիներու ամարանոցը: Օրը Չորեքշաբթի էր: Բարեկաշտ հայ գիւղացին կը հաւատայ, որ Սրբազանը պահքը չ'աւերեր: Ծոխ սեղան մը՝ պահքի ուտելիքներով: Ինչքան համեղ ու ախորժաբեր, մանաւանդ մեղրը՝ Տալախ, Տալախ... խտացած մուշկ ու յամպար՝ սրպէս թէ մեր անցած տեղերուն բուրումնաւէտ ծաղիկներէն հաւարուած ըլլար:

Քիչ մը հանդիստէ ետք կը ճամբորդենք կրկին, միեւնոյն լեռնային ուղիներով: Հասեր ենք Կէօք Բունար, ուր գիմաւորողներ կը սպասեն մեզի արգէն: Նորէն սեղան կապոյտ հայկիի մը գիմաց, ուր կարմրախայտ ձուկերը կը խայտան սոստորէն:

Իրիկնադէմ է: Արեւը կը խոնարհի հանդիպակաց լեռներու ետին, Կէօք Բունարի վրայ փռելով մթին, խորհրդաւոր վարադոյր մը, որուն տակ կարծէք ջրանոյճները մերկացած, կը յանձնուին հեշտօրօք քունի եւ անոյշ երազանքներու:

Մեր խօսակցութիւնը Սրբազանին հետ, ամբողջ ճամբու ընթացքին, կը դառնայ նորաչէն, ազգապատկան կարուածներու շուրջ — Խան մը, Առաջնորդարան եւ Դպրոց: Յաջորդ օրն իսկ, խոստովիտ համաձայն, կ'այցելեմ իրեն: Իսկապէս հասուեցարք խան մը, շուկային բանուկ հրապարակին մօտ: Առաջնորդարան մը, քանի մը յարմար բաժանումներով, ու դպրոց մը՝ դասարաններու բաժնուած: Կը խանդավառուիմ ես ինքս ալ Առաջնորդին չափ: Երկար տարիներէ ի վեր առաջին անգամն է որ կը տեսնէի ազգապատկան նոր շինութիւններ հայրենիքիս մէջ: Անվերապահ գնահատանքս կը յայտնեմ, ջերմացէս դրուատելով իր շինարար ոգին ու կորովալեր նախաձեռնութիւնը: Բայց անմիջապէս գիտել կու տամ կարեւոր պակաս մը, — դպրոցին նստարաններն ու դրասեղանները:

— Այդ ալ պիտի ըլլայ... Ժողովուրդս բուսկան վճարեց... Թող քիչ մը շունչ առնէ, կը պատասխանէ:

Տուշմա՛ն, քօտանա՛ս... Ի՞նչ եղան այդ շինութիւնները, մանաւանդ ի՞նչ եղաւ օրհնարքի այն Սուրբ Աջր իր հօտին հետ: Աւա՛ղ, Կորիւններն ու խելօքները հեռացան ընդմիշտ, տարահալած, դողդոթայէ գողդոթայ, քառաթիւերու վրայ խաչուած: Մնացին դարձեալ աւաղակարարոյ տաճիկ «Կէօքիւն»ները, իրենց որջերուն մէջ, անօթի՛, գիշատի՛չ:

Ու հիմա, երբ պահ մը աչքերս փակ, ուրիշ աշխարհի մը մէջ, բըռունցքս սեղմած, կը թափառիմ մտովի Կիւրիինի Մաղկաձորը, ինծի այնպէս կու դայ, որ մէն մի տունէն, փողոցներէն, պարտէզներէն, Ակէն ու Մոլէն, Կէօք Բունարէն, աղբիւրներէն ու հեղասահ առուներէն հայրենական կարօտակէզ համերգ մը կը պարուրէ զիս համակ: Բայց երբ կը բանամ աչքերս... աւա՛ղ, Կիւրիւնը չկա՛յ... չկա՛յ, ի՛նչ որ հող է, քա՛ր ու աւա՛ղ, ջո՛ւր ու կանաչութի՛ւն, բայց ուրիշ Կիւրիւն մը կը կոթողուի հողիիս մէջ... Ի՛նչ որ ոգի է ու շունչ, ի՛նչ որ սրբութիւն է եւ սէր, անմոռանալի յուշ եւ սպրում անմահական:

ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՆԿՈՂԻՆՆԸ

Դեռ նոր սկսած էր, հաւատքը ապառաժի մը պէս լայնախարիսի թաղուիլ իր հողիին խորը ու երազը արշալոյսի մը նման լուսաթեւ թառիլ անոր կտորին վրայ, երբ բռնակալ թաթ մը քշեց տարաւ դայն, թաւալղւոր, հեղեղատէ հեղեղատ ու երազը վար առաւ անմեղութեան բարձունքէն, կոշմարին տակ կոխտոելոյ:

Իր առաջին թաւալղուներուն մէջ, կուրծք տուաւ ան, հեղեղին ու մրրիկին, ցուրտին ու արեւին, բայց հետզհետէ համայնապատկերին ահաւորութիւնը, մանաւանդ անոր սարէ սար, ձորէ ձոր անվախճան երկարաձգումը, փութացուցին քայքայումը այս նորակերտ ապառաժին, որ երբ անապատի բողբոջունը զրկեցուն մէջ դտաւ ինքզինք, սեասու թէ՛ եղած էր փշրուած խճաքար մը, անապատի աւազուտքէն անճանաչ:

Ամէն օր, ստեւ մը իրմէ խլում, փշուր մը հողին ու աւազին խառնուած, կտոր մը անդարձօրէն իրմէ բաժնուած, ալ ի՞նչ կ'ուզէք որ ըլլար ճակատադիրը մնացորդին, եթէ ոչ ստուեր մը հեւաշունչ, կարաւանէ կարաւան հալածական:

Դեռ, եղեռնի ճամբան շինկած, ուրիշ էր համոզումը Նուարդին: Տարիին նոյնութիւնը հեռաւոր մշուշի մը պէս հպած ու անցած էր իր վրայէն եւ կը հաւատար թէ՛ Չարիքը գոյութենէ զուրկ, խարուսիկ ստուեր մ'է միայն, որ կրնայ գիշերաշրջիլ, բայց գատապարտուած է մահանալ բարիին անխուսափելի բազուկներուն տակ, գիշերէն ետք ու արեւէն առաջ:

Հատուցի այս լուսաշող պատասառը, առած էր իր հեւքը կրօնքէն եւ սուէշները գիտութենէն:

Բնութիւնը շատ ժլատ դտնուած էր գեղն իր հրատոյրը բաշխելու պահուն, հազիւ հազ՝ թեթեւ հոփի մը պէս սրբուած ու անցած էր Նուարդի մարմնոյն վրայէն: Աչքերուն մէջ մութ կապոյտ մը՝ ամպերու մատ մը բացուածքէն թափած, մաղկրուն վրայ ազատաւ գեղին մը՝ հեղեղատներու մէջ թաթխուած, այտերուն՝ գունաթափ կարմիր մը, թխադոյն մորթի մը տակ եւ նիհար հտտակ մը՝ որ աշնան տերեւաթափ ու դալկահար ուռենին կը յիշեցրնէր միայն: Ահա ամբողջ ժառանգութիւնն այն տառն եւ ութ գտրուններուն, որոնք քսանէն ետք տուածնին ալ ետ կ'առնեն շատ անգամ:

Բայց դիտում էք սուրբակ մը հմուտ, որ նետի մը պէս կ'իջնայ ծովուն վրայ ու հազիւ թէ մակերեսը թեթեւ մը սրբած ու քանի մը ճերմակ փրփուրներ դժած, կը թափանցէ ջրաշխարհի խորքին ու լայնքին, ու պահ մը ետք, կը նետուի դուրս, անհունը գրկած ու անհունին հետ եղբայրացած:

Այսպէս ալ, երկինքն ու երկիրը թեթեւ մը Նուարդին մտին ու ոսկորին հպած՝ շիտակ խորասուզուած էին խորը անոր հողիին եւ քանդակած բոլոր գեղեցկատիպ շնորհները բնութեան: Հո՛ն, կապոյտը անձիք էր եւ յստակ, կարմիրը՝ արշալոյսի մը պէս վարդահեղեղ, դեղինը՝ տաճար մը ոսկեփառ, ու ճերմակը՝ շուշան մը անրիժ ու մաքրամաքուր: Ու այս բոլորին վրայ՝ շունչ մը Աստուածարոյր ու զիժ մը՝ Աստուածային, Նուարդի կենսադրական գիծերուն հետ գուզնթաց ու ներդաշնակ:

Ան շունչը կեանքի անկիրնադարձ մը, զիկզակ ու ոլոր, իր օրոցքէն մինչեւ հոյսոցքը անապատային, ալ ուղիղ ճանապարհ մը՝ տունէն դպրոց, դպրոցէն տուն, եւ ուրիշ մը՝ եկեղեցին, որ որպէս միութեան զիժ՝ իր ճամբուն վրայ կ'իջնար:

Ու երբ, երջանիկ օր մը, մէկ ձեւքը ժապաւէնազարդ վիայական ու

միւսը՝ Աստուածաշունչ մը ոսկեղօծ՝ մտաւ իր հօրենական չորս պատերուն մէջ, դէմ առ դէմ երկու լուսամուտներու առջեւ նստած, դե՛ռ նօր սկսած էր իր անմեղութեան երազներուն հետ իյնալ ու ելլել:

Օ՛, ինչքա՛ն լուսաթեւ է երազը, հաւատքի սպասածին վրայ նստած ու իր թեւերը անհունօրէն երկինքին երկարած:

Բայց չըսի՞ թէ՛ բիրտ ուժ մը վար առաւ, երազը իր բարձունքէն ու տարաւ զայն զուլումի թեւերով, հանդրուանէ հանդրուան: Ու երազին տէրը Նուարդ, ամէն օր վրայ տուած էր, մաս մը իր միտէն, մաս մը իր արիւնէն ու ամբողջութիւնը իր միտէն ու արիւնէն եղածներուն: Ան հիմա եղած էր որբացած փետուր մը, կորուստի ճանապարհին, իրեններուն արեան մէջ թաթիւրուած եւ ափ մը հող, իր հաւատքի սպասածէն փրցուած: Ու դե՞ռ... Աստուծոյ շունչը՝ իր մէջ եւ Աստուածաշունչը՝ իր թեւերուն սակ սեղմած:

Ա՛խ, այդ մատենը հրաշապատում, զոր ցեղը պտտցուց իր հետ, զորզորթայէ դօրզորթայ եւ սակայն ան՝ հակառակ իր խորհրդազօր դօրութեան, եղաւ անզօր, զուլումն ու ոճիրը յողթահարելու, Մննդոցէն մինչեւ Յայտնութիւն, իր պատգամաշունչ տողերով:

**

Անպատը կը թրջի... եւ ամպերը կու լան, արիւնի ու դիակի վրայ ինկած ողբակոծ: Անձրեւաթափը՝ այս լուռ ու հրախանձ մահաստանին վրայ, համազօր է կրաքարի մը վրայ ջրթափին, որ ջուրով կրակ կը ստեղծէ ու կը վերածէ կրակը անմուխ եւ անբոց քայքայումի: Կ'իջնէ՛, կ'իջնէ՛ ան անընդհատ, յորդանոս սահանքներով, թափանցելով մինչեւ ծուծը անթաղ ու կիսաթաղ ոսկորներուն:

Աւաղուաքը, անպատկառօրէն ոտքերը հորիզոնէ՛ հորիզոն երկարած, դուրս կու տայ արցունքի իւրաքանչիւր շիթ, զոր ամպերը կը քածեն իրենց աչքերէն: Անիկա կարծես անլուր հայհոյանք մը ունի արեւին դէմ, որ ամպերու ետեւ իր կրակն է բանտած: Ո՛չ մի սարսուռ անպատի կրծքին վրայ, միայն հո՛ս, հո՛ն շեղի նիհար դուրսներ, հազիւ թէ դուրս ձլած իրենց վիզերը, կը սրսփան, կը կծկի՛ն, քանի մը կաթիլ արցունքի հետ կը փակեն իրենց աչքերը, աւաղին վրայ դիտպաստ:

Անպատը կը թրջի ու կը թրջէ ոսկորները մեռելներուն եւ պատանքները ողջերուն, որոնք ճերմա՛կ, ճերմա՛կ վրաններու տակ կծկուած, շունին լաց՝ որ ամպերուն խառնեն, չաւին ըբրան՝ որ դուրս ազերսեն ու շրթներ՝ որ ալօթեն: Անպատին կրակը շատոնց չորցուցած է անոնց լացի եւ խօսքի ակերը: Անոնցինը ճակատադրական սպասում մըն է մահուան, որ երբեմն կ'ուշանայ, հակառակ ամէն օր վրանէ վրան իր դեղերումներուն:

Մահուան հետ եւ մահուան պէս անճանաչ՝ կը դեզերի նոյնպէս Նուարդ վրանէ վրան այդ դիշեր: Կը քայէ, մինակ, միսմինակ, անտէր ու անսեպհահան, մինչեւ կէս մէջքը դերեղման կախուած: Մի՛ վնասէք իր վրայ ունէ սեպհականութիւն այս աշխարհէն, քանի որ ինք արդէն սկսած էր ըլլալ սեպհականութիւնը ուրիշ աշխարհի մը. ունեցածը սոսկ Աստուծոյ շունչն էր իր վրան եւ ուրիշ մը՝ Աստուածաշունչը, որը ըլլալով Աստուծոյ խօսքը, ի՛նչ խօսք որ, իբր չէր եւ կը պատկանէր Աստուծոյ: Բայց ո՞ւր էր Աստուած այդ պահուն: Խօսքը կար, ինքը չկար:

Մշուշ մը, որ դաշտերուն վրայ կ'իջնէ ու կը վարպուրէ նորահերկ արտերը, կախուեցաւ, մնաց իր չորցած շրթներէն, առանց սակայն թրջելու եւ բանալ տալու իր բերանը: Կեանքին մէջ առաջին անգամն ըլլալով, սուր ու

պաղ սարսուռ մը ճեղքեց իր հողին եւ բաժնեց զայն երկուքի: Անցաւ վրաններու կողքէն, սրպէս ուրուական մը ուղեկորոյս եւ ուշակորոյս: Չի համարձակեցաւ այդ ճերմակ պատանքներէն միոյն ծայրը վեր տանել ու մտնել մահատան տանէն ներս, ուր յախոնական ճամբորդներ կային: Ինքն ալ ճամբորդ մը թէ եւ՝ բայց անշար ու անպատանք:

Պաւարը սեւ ծուլի պէս կախուած էր պատանքներու թելերէն, սրտնց զաւազիր ցանցին մէջ կ'իյնար ու կ'ելլէր Նուարդ, ցատտանջ թաւալումներով: Խաչի ճամբուն վրայ խաչաձեւում մը եղեռնահիւս, ուսկից զուրս զայու համար, չկար իր վրայ ուժ ու կարողութիւն: Միջոց մը անկումը եզուտ' յնքան ջախջախիչ է եւ կեղծական, որ մարմինը կէս մէջքէն վար, ստերը վեր ու թեւերը աւազին վրայ տարածուն, խաչելութեան պատկեր մը դժուեցաւ խաւրին մէջ: Այդ պահուն իրեն այնպէս եկաւ՝ թէ՛ այլեւս բոլորովին փակած է հաշիւը աշխարհին հետ: Այս հաշուարկի դրութեան մէջ ո՞րքան մնաց, ո՞րքան հեռաւորութիւն կտրեց անձանթէն, լուր չունեցաւ, միայն երբ աչքերը բացաւ խաւարին, դեռ սիրտը կը բարձր' ը ափ մը հող ճանկած եւ միտմբ Աստուածաշունչը բռնած, որ կարծես կը պահէր իր երեսները տիգմերու մէջ թաթաւուն:

Ափ մը հո՞ղը, թէ Սրբամատեանը ուժ տուաւ անոր, որ դարձեալ կանգնի եւ դարձեալ շարունակէ իր թաւալումները մութին մէջ: Ո՞վ դիտէ՛ . . . միայն երբ ոտքի վրայ կընկն անոնց ծանրութիւնը, ափ մը հողը աւելի թեթեւ գտաւ քան վերջինը:

Յուրաք էր խաճնէր ու կը բզրտէր խաւարը, անլուր կատաղութեամբ: Դուսը, ո՛չ մէկ հեւք լոյսի, երկինքը ո՛չ մէկ փշուր աստղի եւ կապոյտի, միայն վրաններու մէջէն, ճաղատ գլխի մը ցանցառութեամբ, լոյսի բացխփիկ թրթուումներ՝ սրտնք աւելի շատ ու երկար կը դոցուէին, քան թէ կը բացուէին, որպէս մեռելներու գլխին դրուած աշտանակներ:

Նուարդ կը հեւար, ողջ, ողջ, պաղ ջուրի մէջ կոխուած ու ելած վառնակի մը պէս ջրաթաթախ, որ շուղեր բաժնուիլ ասկախին աշխարհէն, երկար ու ջրաձիգ կ՛ընկնումներով: Պա՛ղը, անձրե՛ւը, ներս կ'առնէր անշափ ու անկլջիւս, ո՛չ թէ բերնով, այլ մարմնոյն բոլոր մասերով: Չոցաց թէ՛՝ մահուան ղէմ յուսահատ ողորում մըն էր իրենինը, անհաւասարակչիւս դեմնի մը վրայ, բայց հողին մորթի պէս փակած է մարմնոյն ու մարդ աչքերը փակելէ վերջն ալ կը կատաչի լոյսին, հոգ չէ թէ մեռելի աշտանակէ մը իր վրայ ծաթի տն:

Հեռո՛ւն, մահուան տուններէն լոյսի նիհար կտուց մը կ'երկարէր իր վրան, անէծքի մը պէս եւ օրհնութեան մը նման: Հեռո՛ւն . . . ո՛չ այնքան: Չէ՞ որ տառապահոծ հողիններու համար, ազատագրութեան միջոցը թիզ մը հող է միայն:

Ո՛չ ոք շարժեց գլուխը նորեկին ղէմ: Այդ պատանքահիւս կտաններու տակ, բոլոր գլուխները արճիճի ծանրութեան դեպին փակած, ա՛լ վերնալիք չունէին յաւիտենապէս: Մահատիպ լուսութիւն մը՝ որ կ'ոռնար երբեմն ցաւատանջ տքումներով, ու մոմին հիւանդ լուսարձակը, զարշաբոյր խցիկէ մը զուրս փախուտա մըն էր, քիթից բռնած:

Դուրսը երկինքը կը պատռէր ու իր պայթած եօթն ակերէն կը ջրթափէր յաղթաշուր:

Անկին մը, ուր կ՛ընկած էր Նուարդ, ջրաշխարհ մ'էր ստոնապատ, որուն տակէն, վրայէն, քովէն ու առջեւէն կը վազէր ջուրը, մահը իր ետեւը ձգած: Յրատաղողը կ'ըլլայ մահաղող մը, այս բարձրաղող պատանքին տակ:

Բայց մարմինը մարմին է եւ հողին հողի ու մարմինը լաթի կտորով մը իսկ կը փորձէ մաքառիլ հողէսս զօրութեան գէժ, վերմակը դլիին քաշած... Նուարգ ալ կը քաշէր... տառապանքն ու մահը, մինակ, միտ մինակ իր գրէ- խին:

Յուրար, խոնու ու կճան օձի մը պէս պլլուած կը սարսէր զոյն, քայ- քայիչ ցնցումներով: Կարծես թէ բոն մը կը փլչէր իր մէջ, ապառաժի մը զա- հալէժ զգրգումներով: Այդ պահուն իրեն այնպէս կու գար թէ՛ իր «ես»ը կը յուճուի, ուրիշի մը ծնունդ տայով, կարծես թէ «նոր ես» մը կը զեկալարէր զինք, ստորեր գեանի մը վրայ: Իրեն այնպէս կու գար թէ՛ իր բնկերակից Աստուածամատեանին ստաերն ու բաւերը, խճառէ ու նշանակութիւնէ զուրկ՝ շրջուած տողաշարքով մը, ա՛յ չունէին խօսք ու պատգամ, ալ խելագար պար մը կը դառնային իր առջև իրեն պէս ուժաթափ ու ուշաթափ: Անիկա իրեն կը թուէր թանձրացած նիւթ մը եւ անիմաստ բնւ մը իր վրայ, անպէտ՝ հո- ղինբու, գուցէ պիտանի՝ սրտակոծ մարմիններու: Նուարգ կը մեղանչէ՛ր, բայց ո՞վ կըցած է շափել մեղքին խորութիւնը մէկ ոտքը դերեզման, միւսը արեան տակ եղողներուն, երբ մեր երկու ոտքերն ալ երկնցած են տակաւին արեւին:

Վրան ձիւն նստած սպառաժի մը քով կը մտէր ու կը ստաէ՛ր Նուարգ, որ վերցուց Աստուածաշունչը եւ սկսու թղթատել:

Ահա Ծննդոցը, ուր համբուած ծնունդներէն եւ ոչ մին կղած էր իրեն շափ անիմաստարաւ. ահա Ելիցը, որուն պատմադրած թափառումները, երբեք չէին հաւատարեք իր բնապաղթին ու տարադրութեան: Թուոցը, ... բայց իր քաշածները ունէին թիւ ու շափ: Ետեւէն Գատաւորաց, Թաղաւորաց եւ Օրի- նաց զիրքերը, որոնց յաջորդները հիմա, որպէս հրէշներ իրարու կոկորդ- ները կը սեղմեն ու կը խեղդեն օրէնքն ու խիղճը արիւնի մէջ: Ետեւէն Յորը, բայց ո՛վ անոր տառապանքը, եւ ո՛վ իրը, տարբերութիւնը՝ երկնքի եւ երկ- րի հեռաւորութեան շափ անհամեմատ ու գերազանց: Անդին եւր Յրդոցը, որուն սիրերգած ծաղիկներէն հատ մը իսկ չփթթեցաւ իր մանկամարդ կըրծ- քին վրայ, յետոյ Սաղմոսը, որուն շափ եւ աւելի փառարանած էր Տէրը եւ յուսացած անիէ: Իսկ Մարդարէութիւնները թուեցան իրեն անիմաստ եւ ա- նարժէք տողեր, խեղճ մարդկութիւնը մութ ապագայի մը երազանքներով օրօրոյ եւ տարուբերոյ, որոնք ալ՝ հին դարերու կը վերադարձին:

Հիմա կարգը եկած էր Նոր Կտակարանին: Ի՞նչ, ո՞յս ալ թերթատել ու բղքուել. չէ՞ որ ամէնը սուտ, ա՛ս մէկը իրաւ է: Զէ՞ որ ինք ամենէն շատ իր հաւատքի ապառաժը խարսխած էր ա՛ս մէկին վարդապետութիւններուն վրայ: Մտաները գողացին, աչքերը փակուեցան ու սիրտը մարեցաւ պատկե- րին վրայ:

Վայրկեան մը կարծեց թէ՛ մահը խոյս կու տար իրմէ ու Փրկիչը իր թեւերուն վրայ առած, կը տանէր զինք ուրիշ աշխարհ: Նոր «ես»ը կը յաւր ու հինը կու գար նստիլ իր հաւատքի ապառաժին վրայ: Բայց հովի ցրտին հասնք մը, նոյն պահուն անձրեւով՝ բեռնաւոր՝ զարձեալ շրջեց ու թրջեց պատկերը տեսիլքին: Հարուածը այս անգամ ներսէն ու դուրսէն՝ ուժգին էր եւ վճռական, հողի ու մարմին քակող տեսակէն: Ու հողեվարքի սզոռում- ներու մէջէն, Նուարգին ռճրապարտ մատները անգամ մ՛ալ նետուեցան Սուրբ Գրքին վրայ, որուն Հին Կտակարանի մասը ամբողջովին սլրակ առ սլրակ թերթատած ու գետին էր թափած: Աչքերը խոժոռեց, զսպուած արհաւիրքով մը Զորս Աւետարաններու եւ Գործք Առաքելոցին վրայ, ու մոյկներն թափով

Թերթատեց ու փրցուց զանոնք իրենց տեղերէն, պրակ առ պրակ, բայց միւսնեքուն նման փոխանակ զեօրն թափելու, իր հետ միասին երկինք տանել ու Տիրոջը յանձնելու մտածուժով:

Բայց կար տակաւին վերջին պրակ մըն ալ. Յայտնութիւնը՝ զայլոց օրեռ համար զուշակութիւններով ու մարդարէութիւններով լեցուն: Ան պէտք էր որ մնար տակաւին, այս սնիծապարտ երկրագունդին վրայ, «ծինչէն ի կատարած աշխարհի»:

Հիմա, հսկայ Աստուածաշունչը եղած էր կմախք մը միաթեւ, Ծննդոցէն մինչեւ Յայտնութիւն, խորամ ու թերթատում: Այն ասան Նուարդ, իր հոգեկարգի ոգորումներուն մէջ, սկսաւ ու բիշ աշխատանքի մը, — հաւաքում եւ յարգարում, ու ոմանք կուշտին, ոմանք կոնակին ու ոմանք սրունքներուն ասի տեղաւորելէ ետք՝ փոռեցաւ հանդիսա մը անոնց վրայ: Ու Յայտնութիւնը՝ սրպէս բարձ գլխին, եւ Նոր կտակարանը որպէս վերմակ՝ սրաին վրայ դրած, աչքերը փակեց ու մրմնջեց.

— Ահա՛, իմ տէրունական անկողինս . . . :

Դո՛ւրսը ամէն բան կ'սոճար մինչեւ լոյս, անձրեւաթափէն փրփրերախ: 1927. Հալէպ ՏԻՓՐԱՆ ՓԻՐԱՆԵԱՆ

Ա Յ Գ Ա Յ Ի Ն (*)

Տակաւ երկնի կամարը սեւ կ'արծաթուի,
կը դալկանայ դողդոջ լոյսը աստղերուն,
Գիշերին մութ շղարշը լուռ կը ծըլատի,
Քառսի մը ծոցէն աշխարհը կը ծնի:

Անհունին մէջ ծիծեռնակներ կը սլաքեն
Այգուն շողով քեւերն իրենց հինայած,
Համբուրելով ստոափ լանջքը ովկեանին,
Առաւօտին գինովութիւնը կ'ըմպեն:

Հորիզոնէն երանգներ հուր կ'երկարին,
Լերանց գլխուն սկի լաշակ կը ձըգուի,
Նոսիները բայլ ու դանդաղ կ'օրօրուին,
Թաթխում մէջն արեւու ծիծղուն բոցին:

Տամուկ մարգեր հեգիկ-հեգիկ կը հեւան,
Մառախուղ մը ծոյլ երկինգ կը բարձրանայ,
Տե՛ս, կը շիկնի հորիզոնը սկեհան
Արփով յդի եւ շողերուն օքեան:

Մըրտած է անէութիւնը ճօր ամպէ,
Հոգի մ'անքիծ ինչպէս մեղքով պըզտորած,
Թըռչող արեւն իր վարսերովը հուրէ,
Սա մեծ բակին ձըգում հողերը կ'աւլէ:

Պահ մը հոգւոյս քախիծն հսկայ կը նիրհէ,
Առաւօտի անդորրութեան մէջ վըսեմ,
... Երբ բնութիւնն հագնի շապիկ շղարշէ,
Մերկանալով գիշերին մեղմ կարկաչէն:

Կիրիմ, 1913

Ա. Գ. ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

(*) Ձարթօճի կարճատեւ շրջանին, Կիրիմի մէջ եւս սկսած են գրական-աշխարհային յուրջ ձեռնարկներ: Այս բանաստեղծութիւնը գտանք, 1913ի պոլսահայ մամուլին մէջէն: Կերեւի հեղինակը յետագային լքած է գրական աշխատանքը: